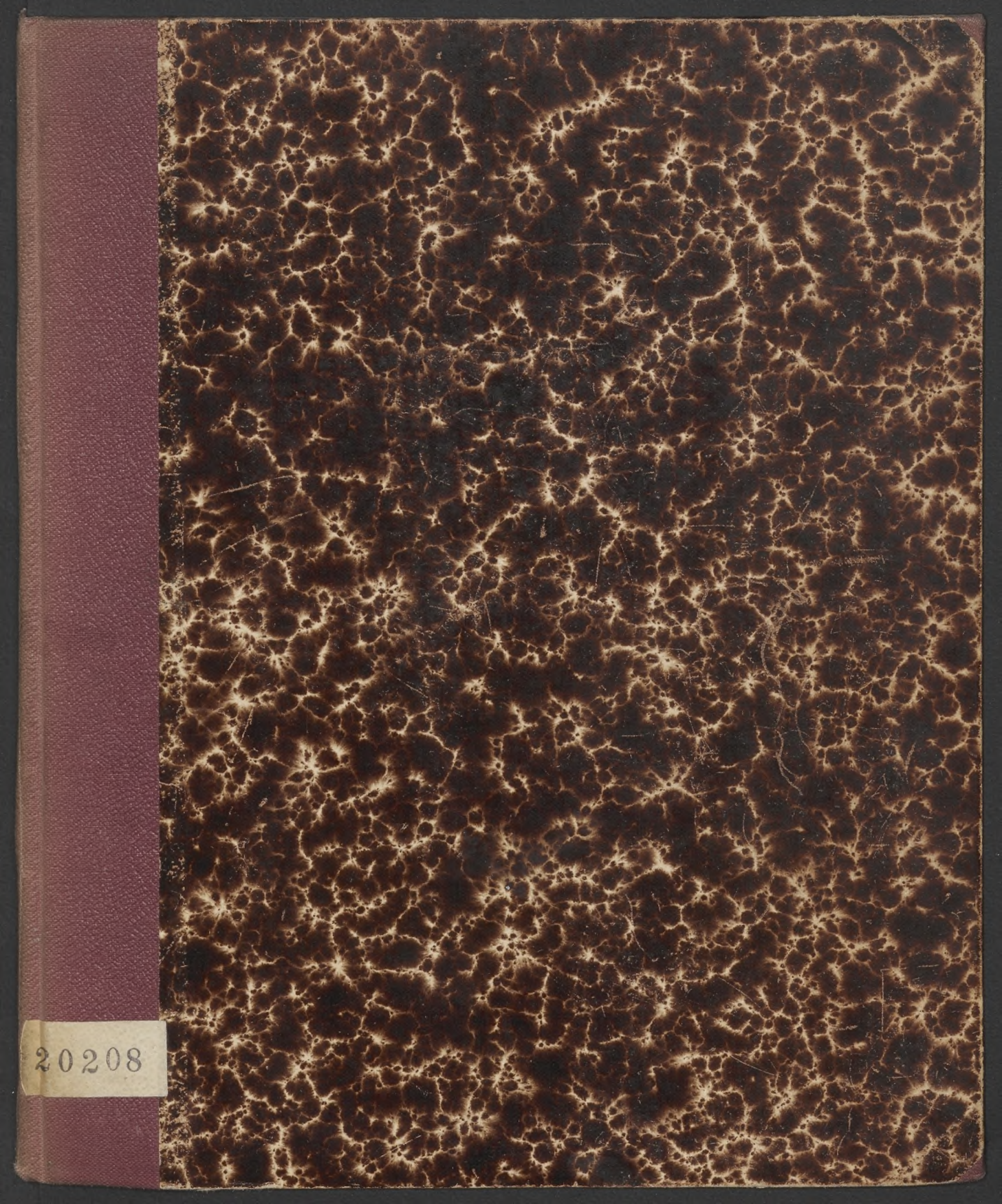

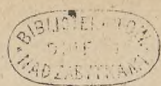

20208

+

v. II 60

K

Nr. Inv. 811.

URZĄDZENIE TYMCZASOWE SZKOŁ PIIARSKICH.

Do XX. Rektorów i ich Zgromadzeń Szkolnych.

MAIĄC ściśle włożone na siebie Prawo z Ordynacyi naszych Parte 1. §. III. Num: 76. wprowadzania do Szkół naszych Piiarskich coraz więcéy Nauk, i lepszego uczenia sposobu; Postanowiliśmy z Radą Konsystorza Naszego, i przybranymi Domów naszych Warszawskich Rektorami, przepisać Szkołom naszym iednostayne po różnych Kollegiach Nauki, i iednostayny ich dawania sposób, czego dwóyga od dawnego czasu, tak z przyczyny braku książek, iako i różności zdań Uczących, brakowało. Pierwszey przeszkodzie zaradzać się będzie powoli dosyłaniem książek, iakich najlepszeych do dawania Nauk dostać będzie można. Tymczasem Biblioteki Domowe (o których wielkie staranie XX. Rektorom polecamy) niechay dostarczają książ XX. Professorom w materyach Nauk, iakie w Szkołach swych traktują, a reiesir niedostarczających, do nas przez XX. Rektorów nadeślą. Drugiey przeszkodzie zaradza się Planem, który z pomiędzy innych

robionych od światłych i gorliwych Professorów naszych, szczególnie obranym został: nie tym końcem, aby niewzruszonem bywał w każdym punkcie dla uczących prawem, lecz żeby związek dawanych Nauk, ich stopnie i granice w każdej Szkole, ich dawania sposób coraz doskonalszy, skazywał. Osądziliśmy albowiem, iż lepiej jest dla Szkół i Professorów naszych, zwłaszcza doświadczenia jeszcze nie mających, pewnym jakimś w uczeniu rządzić się Planem, aniżeli żadnym. A przeto nie tylko żadnemu z XX. Professorów za złe mieć nie będziemy, gdy nam sprawiedliwe jakie wątpliwości, lub uwagi i postrzeżenia swoje nad nim przestać zechce; lecz mu za gorliwość jego w sposobie poprawy uczenia sposobu, wdzięczni będziemy. A ponieważ już iedno półrocze bez planu zeszło, a zostało się niemały czas jeszcze do dawania Nauk obszerniejszych; śpieszymy się dla pożytku Młodzi iak najprędzej z przesłaniem Planu dla sprostowania (gdzie tego będzie potrzeba), tak nauk już Studentom wydanych, iako i wydać się do Wakacyi mających: co rozumiemy za potrzebną dla siebie pomoc, XX. Professorowie nasi wdzięcznie uznają. Lecz i my z ścisłego obowiązku i troskliwości o porządek i udokonałenie Szkół naszych, podczas Wizyt da Bóg naszych, o zachowanie tegoż Planu, i wykonanie jego, pytać się i starać usilnie będziemy.

Do tej Planu niżej położonego iednoślajności, przyłączamy także zewnętrzne, a potrzebne Szkół Urządzenie, które po różnych Kollegiach naszych odmienności podlegało, i determinowane dotąd nie było: i tak —

- 1° Szkoły nasze Piiarskie zaczynać się będą stałe wszędzie dnia 1go Września, a kończyć na Sty Jakób, czyli dnia 25. Lipca.
- 2° Trzy folgi od Szkół w ciągu Roku Szkolnego dla XX. Professorów naznaczają się. Jedna przed świętami Bożego Narodzenia, od Wigilii tegoż Święta *inclusive ad Festum Innocentium inclusive*. Druga przed Świętami Wielkanocnymi, od Wielkiego Czwartku, do następują-

cego Czwartku po Wielkiej Nocy *exclusive*. Trzecia Zielonych Świątek, od Niedzieli Świątecznej, do Czwartku *exclusive*.

3°. Przy tych folgach wyżej wyznaczonych, obligują się XX. Rektorowie, aby ścisłą baczność mieli po Domach swoich, żeby ani XX. Professorowie na nierychłe zgromadzania się uczniów swoich nie uważali, lecz natychmiast po skończonym terminie folgi, Nauk swoich, choćby bardzo nielicznym uczniom swoim we wszystkich Klasach swoich udzielali; Ani Uczniowie nieregularnem Professorów Szkół zaczynaniem nie składali się. Co reiestra przybywających do Szkół uczniów po Wakacyach lub Świątach utrzymywane, skazywać powinny; a o których utrzymywanie na wizytach pytać się będziemy.

4°. Dwa Popisy Jenerálne w Roku Szkolnym odbywać się będą. Pierwszy zaczynać się będzie dnia 1. Lutego, a kończyć około 15go najdaley tegoż miesiąca. Drugi przed samemi Wakacyami, zacznie się dnia 21. Lipca, a kończyć się będzie dnia 23. tegoż miesiąca, i trwać będzie dni trzy.

[a] Na te dwa Examina czyli Popisy, zawsze szczególne wprzód dy Kwestye od XX. Professorów wydawane być powinny, a z nich ogólne Popisów Programmata formować się będą, i Gościom udzielane i rozdawane.

5°. Każdego, prócz Popisów Półrocznych miesiąca, odprawiać się będą wizyty Szkół od XX. Rektorów, i ogólne doświadczenia postępu Uczniów, i Uczenia sposobu Planem przepisanego.

[a] Po takich wizytach Miesięcznych odbytych, składane będą Konsulty XX. Rektorów z Professorami o pilności i postępu każdego z uczniów, i Protokół każdej Konsulty w książce osobno na to zrobionej, utrzymywany będzie, a

to z każdej Klasy, i każdego Nauk iey obiektu: na co Schema podaie się, i podczas Wizyt o exekucyą tego pytać się będziemy.

Na tych tymczasowych dla Szkół naszych Urządzeniach staemy; odwołując się zawsze do doskonalszych od Zwierzchności Krajowej Edukacyi Przepisów nastąpić mających, iako i do ufności położony w XX Rektorów Szkół i Professorów naszych gorliwości, iż w tak sprawiedliwym celu iednostaynego porządku Nauk, wydoskonalenia metodu ich dawania, zachowania ile możliwości terminów pracom i odpoczynkom wyznaczonych, łączyć się z nami i zdaniem i samym skutkiem będą; a to dla Dobra naprzód Oyczyzny swojej, a potem zyskania u nię szlachetney o Zgromadzeniu naszém (choć z wielu miar biedném) opinii: a która ią do polepszenia stanu Piiarskiego tém chętniey skłonić może.

Dan w Warszawie in Collegio Regio dnia 14. Lutego 1808.

W. JAKUBOWSKI S. P. Prowincyał.

Patrycy Przeczytański Asstns.

Stefan Sawicki Asstns.

Szymon Bielski Cons.

Edward Czarnecki Cons.

Bonawentura Mierzwiński Rr. Coll. Reg.

Kaietan Kamiński Rr. Coll. Nob.

URZĄDZENIE SZKÓŁ.

PLAN tego Urządzenia rozwiązuje zadanie: Jakieby najlepsze być mogło urządzenie Szkół naszych? Używa naprzód sposobu Rozbiorowego, to jest uważa

Naprzód: do jakich stanów usposabiają się Uczniowie w Szkołach? A tu z doświadczenia postrzega, że nie wszyscy przechodzą przez wszystkie klasy. Ubożsi kończą pospolicie nauki w klassach niższych, inni w klassach średnich, a najmniejsza liczba jest tych, którzy kończą w klassie najwyższej.

Powtóre. Postrzega, że są różne stany, wyższe, średnie i niższe; są stosownie do tych stanów potrzebne nauki, a stąd wyprowadza, co powinien umieć Uczeń wychodzący z klasy VI. IV. i II.

Co do klasy VI. rozważając różne stany do których się usposabiają uczniowie, do żadnego z nich wydoskonalonymi być nie mogą. Bo rozliczne są stany wyższe, a każdy z nich potrzebuje wiele wiadomości sobie właściwych. Doskonalić więc do jednego lub kilku z tych stanów, byłoby zmniejszyć Nauki potrzebne dla wszystkich; aby zaś doskonalić do wszystkich stanów, potrzeba wielkiej liczby Nauczycieli i wiele nakładów. Zostawiwszy więc Akademiom lub szczególnym ustanowieniom doskonalenie do różnych stanów, ustanawia w klasie VI. granicę nauk taką, któraby oznaczała dobre usposobienie do wszystkich stanów wyższych.

Z klasy IV. wychodzą uczniowie do stanów średnich Z klasy II. do stanów niższych. Można z dokładnością oznaczyć potrzeby tych

stanów, więc też można i granicę wiadomości w tych klasach oznaczyć.

Tak oznaczwszy, co powinien umieć uczeń wychodzący z którejkolwiek z tych klas, może się oraz okazać, czego się w każdej z nich powinien był nauczyć. Tym sposobem, doszło się części nauk w każdej klasie, i umieściło się w tablicy dla lepszego ich postrzeżenia.

Sposób ten Rozbiorowy pokazuje nam niektóre części nauk, ale nie wszystkie. Można by wprowadzić rozbierać aż do najmniejszych szczegółów, można by przy tém rozbieraniu rozważać najlepsze sposoby dawania nauk; ale oboje to łatwiej da się wykonać sposobem Zbiorowym.

Po wyprowadzeniu zatém niektórych części nauk sposobem Rozbiorowym, idzie się w tym Planie do wyszczególnienia wszystkich części Nauk, i rozważania sposobów uczenia, a idzie sposobem Zbiorowym.

Co się tycze części nauk, te wybierają się w tém miejscu, iakich i gdzie okaże się potrzeba.

Co się tycze sposobów ich dawania, te wybierają się takie, które ułatwiać będą doskonalsze i prędze nabycie nauk.

JĘZYK POLSKI.

Zaczynamy od ięzyka, iako od sposobu naysposzechniejszego i nayszerczniejszego dawania wszystkich innych nauk. Zaczynamy od ięzyka Polskiego, iako pospolicie wiadomszego dzieciom przychodzącym do szkół naszych.

KLASSA Przychodzą dzieci umiejące mówić po polsku, ale nie dobrze. Nayszerczniejsza zatém rzecz jest uczyć dobrego wymawiania.
POCZĄTKOWA.

WYMAWIANIE DOBRE. Słowa szczególne — Zdania krótkie, a osobliwie moralne — Przykłady piękne — Powieści — Baieczki, mogą służyć do tego zamiaru; niektórych mogą się uczyć na pamięć i wymówić z dokładnością. Mieć zawsze wzgląd należy, aby wymawiali uczniowie dobrze, przyjemnie, w przyzwoitym tonie i naturalnym, i aby łączy-

li, lub rozłączali to głosem, co złączone lub rozłączone jest w wyobrażeniach.

**CZYTANIE
PISANIE**

Naylepiey jest razem uczyć Czytania i Pisania. Bo naprzód ta dwoista razem robota, lub na przemiany jedna po drugiej, w krótkim czasie odbywana mniej ich znudzi; i owszem może ich bawić. Bo powtóre, obie wprawy, to jest, Czytania i Pisania, łącząc ieszcze przytém wymawianie i Pisownią, razem dawane bydź mogą. A tak i weselę i prędzēy i dokładniēy wszystkiego tego razem nauczyć się będą mogli.

PISOWNIA

Ale ponieważ litery pisane odmienne są od drukowanych, więc chcąc uczyć razem czytania i pisania, od poznania liter pisanych zaczynać należy. Gdy już te litery dobrze poznają, gdy ie iakokolwiek kręślić potrafią, gdy nie tylko wyrazy szczególne, ale i zdania krótkie powiedziane napisać potrafią, natenczas dopiero dać im drukowaną książeczkę, dopomodz im do rozeznania liter wiadomych już w pisaniu; tym sposobem wkrótce nauczą się czytać.

Na domowe roboty nie więcéy nie naznaczać dzieciom w początkach, prócz pisania i tego nie wiele.

**POZNANIE
CZĘŚCI MO-
WY.**

Gdy już dzieci nie źle będą czytać i iakokolwiek pisać, należy im dać poznać różne Części mowy. Nie mają one uczyć się Definicji, co jest imię, słowo, itd. ale w przykładach mają poznać imię, słowo.

**PRZYPAD-
KOWANIE.**

Pokazać potém odmianę imion, przez Przypadki, a to stosownie do różnych zapytań. Niech powiedzą naprzód te przypadki na zapytania; niech wciąż potém powiedzą wszystkie, niech pokażą odmianę zakończeń, niech wyliczą nakoniec podobne zakończenia.

Po nauczaniu się dobrze iednēy, mają iść do drugiej Deklinacji, i podobnie iey nauczywszy się, niech czynią porównanie z poprzedzającą. I tak dalēy postępować należy.

Możnaby od Rzeczowników zacząć przypadkowanie, potém do Rzeczowników przydając Przymiotniki, tēm samēm przypominałoby się pierwsze, przy uczeniu się drugich.

**CZASOWA-
NIE.**

Podobnym sposobem uczyć się mają Czasowań, i co-
raz daléj postępując przypominać dawniejsze Tablice
Przypadkowań i Czasowań.

SKŁADNIA.

Mają dobrze rozeznąć 1. W czém się zgadza Rze-
czownik z Przysiotnikiem.

2. W czém się zgadza Słowo z pierwszym
przypadkiem.

Dobrze przygotowany uczeń w Klasie Początkowej:

1. Wymówi każdy wyraz dokładnie i przyjemnie.
2. Przeczyta z daney książki lub z danego pisma
zrozumiale, wyraźnie, i potém to swoimi
słowy powie z uwagą, powoli, lecz bez ią-
kania się.
3. Napisze co mu powiedzą, i zachowa pisownią.
4. Odpowie wprost na to, o co jest zapytany, bez
zamieszania, pokazując, że już zaczął mieć
uwagę.

Język Polski.

KLASSA I.

Powtórzenie tego dokładne, co było w Klasie po-
czątkowej.

Ustawny wzgląd na dobre wymawianie przy czyta-
niu, opowiedzeniach, tudzież przy tych kawałkach, kto-
rych się nauczą na pamięć, dla wymówienia ich z dokła-
dnością. — Czytanie pism i druków różnych.

Wprawa pisania lepsza. Pisać zaś będą w domach
z pamięci to, co usłyszeli w szkole. — Grammatyka na
tę klasę z dokładnością.

Napiszą z głowy swojej listy krótkie, lub opisy u-
czynią w rzeczach sobie wiadomych.

Dobrze przygotowany uczeń do Klasy II. wszystko
co wyżéj powiedziano, wykona zręcznie i dokładnie.

KLASSA II.

Umié już Uczeń dobrze, dokładnie i przyjemnie wy-
mawiać, umie już zręcznie różne druki i pisma czytać,
i przeczytane kawałki rozsądnie opowiedzieć lub opisać.

Aby nie zapomniał wprawy tego wszystkiego, należy podobne ćwiczenia czasami naznaczać, a nowe wiadomości przydawać.

Tu już może Uczeń poznać niektóre piękności i dokładności języka; więc przy czytaniu i poprawianiu pisma, należy je wytknąć.

Nauczyć się mogą dłuższych wyjątków lub mówek, i powiedzieć je z dokładnością. Opisanie różne, listy, dokumenta, kwity, stosownie do nauk dawanych, i stosownie do stanów, do których w tej klasie przygotowani być powinni.

Opisanie przymiotów, wad, cnót, występków, i ich skutków stosownie do tychże stanów.

Dobrze przygotowany Uczeń w tej klasie, wszystko to zrecznie i dokładnie wykona.

JĘZYK NIEMIECKI.

W języku Niemieckim są uczone dzieła Nauk, Umiejętności, Kunsztów; język ten jest powszechny w większej części Europy, jest pospolity w miastach i w handlu; więc język Niemiecki wszystkim jest potrzebny, a więc ci co się uczą w szkołach, uczyć się go powinni.

Rząd Kraiowy teraźniejszy ma związek z Rządem Saskim Niemieckim, więc znać jego język, jest naszą potrzebą. Otóż dla czego sądzimy, że wychodzący z Klasy Ilgiey uczniowie, tyle już umieć powinni po niemiecku, ile i po polsku. Potrzeba jest widoczna, więc jej nie dowodzimy. Namysłamy się tylko, czy można tego dokazać, i jakim sposobem.

Co do pierwszego: widzimy, że dzieci od kolebki, w przeciągu lat trzech, przy baczynym dozorze i poprawie, dosyć dobrze mówią macierzyńskim językiem, i ze wszystkich myśli swoich mogą się nim wytłumaczyć; a czemużby przez lat trzy, przy lepszym poznaniu i roz-

sądu, nie mogli się innego języka z lepszą dokładnością nauczyć?

Ze pospolicie długo uczą, i rzadko dobrze nauczają dzieci drugiego języka, to dowodem jest niedokładnego uczenia, nie zaś niesposobności dzieci nauczania się. I owszem są one sposobniejsze w 8mym roku nauczyć się po niemiecku, niż były sposobne w 2. lub 3cim roku uczyć się po polsku.

Potrzeba umienia języka jest widoczna, sposobność nauczania się go w dzieciach przychodzących do szkół, jest niezawodna; myślimyż o sposobach aby uczniowie wychodzący z Klasy II. tyle umieli po niemiecku, ile i po polsku, bo inaczej, nie byłoby naylepsze urządzenie Szkół naszych.

Sposoby uczenia dzieci po niemiecku niech będą też same, które użyte były w uczeniu ich po polsku.

1. Uczyli się dzieci z chęcią wyrazów polskich, bo czuły potrzebę. Wzbudźmyż równą chęć w nich do nauczania się wyrazów niemieckich, pokazując podobną potrzebę.
2. Uczyli się dzieci naprzód wyrazów tych, które im były potrzebne, idźmyż tymże samym porządkiem i po niemiecku.
3. Nie od czytania, pisania itd. zaczęły się dzieci uczyć po polsku, ale od wymawiania, podobnież zaczynamy uczyć ich i po niemiecku.

Zaczynać się więc ma język Niemiecki od mówienia, tak iak się zaczął Polski. Zaczynać się zaś ma od mówienia o tych rzeczach i czynach, które dzieciom są wiadome.

Trzeba zatém

1. Nauczyć nazwisk rzeczy im znaiomych, i od nich używanych.
2. Dadź nazwiska czynów.
3. Zacząć z niemi mówić w jak naykrótszych wyrazach, np. póyde do kościoła.
4. Powtarzać te rozmowy często, przydając nowy wyraz, lub nową okoliczność, np. wczora byłem w kościele.

5. Przy takich i podobnych rozmowach dawać nieustannie baczną na dobre, powolne, ale ciągle bez lękania się, wymawianie.

Te ćwiczenia będą w przeciągu tego czasu, kiedy też dzieci, uczą się innych godzin czytania razem i pisania po Polsku. I nie należy razem uczyć czytać i pisać w obu językach, lecz gdy już znacznie postąpili w czytaniu, i cokolwiek w pisaniu po polsku, dopiero zacząć ich uczyć czytania po niemiecku.

Umieją już dzieci nie źle czytać i pisać po polsku, umieją niektóre wyrazy i sposoby mówienia po niemiecku, niechże zaczęną je pisać literami, których używają do języka Polskiego. Przy tém pisaniu dawać ustawnie należy baczną na wymawianie i pisownią. Przeciagnąć takowe pisanie przez czas znaczny, aby wprawiali rękę do iednego charakteru, i dosyć będzie zacząć pisanie charakterem niemieckim w Klasie I. Tymczasem ieszcze w Początkowey można zacząć czytanie po niemiecku, naprzód pospolitym, potem niemieckim drukiem.

Po nauczaniu poznania części mowy w języku polskim, łatwo potrafią je rozeznąć i w niemieckim. Podobnież można mówić o Przypadkowaniach i Czasowaniach.

Zgoła wprawa języka niemieckiego w mówienie, powinna bydź częstsza, a nauka i uwagi grammatyczne, mają iść za nauką języka polskiego, tym sposobem łatwiej pojęte i pamiętane będą.

w KLAS-
SIE I. Przyda się Charakter niemiecki, i tłumaczenie z niemieckiego na polskie, i przeciwnie. Reszta toż samo, co się mówiło o języku polskim.

w KLAS-
SIE II. Wprawa dalsza w dobre i zręczne pisanie, czytanie różnych charakterów i druków, pisanie listów, kwitów, dokumentów, językiem niemieckim, tłumaczenia obszerniejsze i niektóre nauki.

Ponieważ zaś nietylko mówimy, ale i myślimy używając wyrazów, i wprawa języka tém będzie lepsza, im się częściej tymże językiem nietylko mówi, ale i myśli; przeto ieszcze w pierwszój Klasie trzeba zacząć, a w drugiej udoskonalić myślenie językiem niemieckim. Tym

końcem, wziąć niektóre części nauk, które się w tej klasie dawać zwykły, wyklądać je po niemiecku; i nie tłumaczyć po polsku, kazać je powtórzyć po niemiecku; nierozumiane miejsca, innemi zrozumialszemi od nich, ale niemieckimi wytłumaczyć, i gdy już rozumieją, kazać toż samo w domu po niemiecku napisać.

Nauka języka Niemieckiego, po zrozumieniu nauki języka Polskiego, łatwiej pójść powinna, a zatem nie powinna więcej potrzebować czasu. Ale wprawa w mówienie, myślenie i pisanie po niemiecku, będzie więcej potrzebować ćwiczenia, a zatem więcej i czasu.

Skoro na to wszystko mieć wzgląd Nauczyciele będą, skoro tym porządkiem uczyć będą, spodziewamy się, że Uczniowie jeszcze w Klasie Początkowej znacznie przybliżą język Niemiecki do Polskiego; bardziey jeszcze to przybliżenie okaże się w Klasie I. a zupełne zrównanie obu tych języków, nastąpi w Klasie II.

JĘZYK FRANCUZKI.

Zacząć go w Klasie II. i postępować sposobem, iak mówiliśmy wyżej o Niemieckim języku: wychodzący z Klasy IV. rozumieć książki powinni, mówić nie źle, i napisać listy. — Wychodzący z Klasy VI. znać powinni piękność tego języka, mówić zręcznie, i pisać nie źle.

JĘZYK ŁACIŃSKI.

Powinien iść po nauce języka Polskiego i Niemieckiego. Niech wprzód nauczy się uczniowie nie źle czytać po polsku i po niemiecku, niech mają wprawę iakąkolwiek w pisaniu, pospolitym przynajmniey charakterem, niech umieją rozeznąć części mowy w tych językach, niech umieją obu dobrze Przypadkowanie i Czasowanie,
do.

dopiero natenczas zacząć z nimi język łaciński; a zatém nie prędzéy, tylko przy końcu roku w klasie poczynających, albo na początku w Klasie I.

Zacząć od nauczania wyrazów łacińskich znaiomych, i często używanych, w polskim i niemieckim języku.

Łatwo oni rozeznać do iakich części mowy należą. Nauczyć potém przypadkowania, potém czasowania.

Dawać krótkie zdania po polsku, lub po niemiecku, i wyłożyć po łacinie. Wszystkiego tego uczyć się mają nie używając żadney z nimi książki.

Tablice tylko przypadków i czasowań niech ułatwią im nauczanie się i spamiętanie tych odmian.

Dopiero gdy się tak nauczą, dadź im do czytania łacińską książkę, i pokazawszy im różnicę od Polskiego i Niemieckiego języka, w brzmieniu niektórych liter, wprawiać ich w czytanie łaciny.

Nastąpić potém tłumaczenia mają łatwiejszych kawałków, z łacińskiego na polski i niemiecki język: potém z polskiego lub niemieckiego na łaciński. Te tłumaczenia naprzód w szkole czynić, potém do domu naznaczać.

Czytania i tłumaczenia coraz się pomnażają, i coraz trudniejsze zadawane bydź mają, przy nich Grammatyka łacińska naprzód częściami, potém sama wciąż wyłożona bydź ma.

Tym sposobem idąc, tyle trzeba dokazać, aby wychodzący uczeń z Klasy II. łatwiejsze książki łacińskie dobrze rozumiał, zręcznie tłumaczył, i bez błędu mógł przełożyć na łaciński język małe iakie kawałki.

JĘZYK GRECKI.

Tym sposobem ma iść iak język łaciński, i po nim. Dosyć go będzie zacząć w Klasie III. i tak postępować, aby wychodzący uczeń Klasy VI. dobrze rozumiał i zręcznie tłumaczył pismo Greckie.

o Tłumaczeniu.

- Tłumaczenie dwojakim sposobem odbywać się może.
1. Powolne (*Statuarisch*). W tém zaſtanowić ſię należy nad każdym wyrazem, rozebrać go Grammatycznie, u-
ważać ſkładnię, przekładanie wyrazów.
 2. Prędkie (*Cursorisch*). Tu naprędce czyni ſię przekła-
danie, z jednego ięzyka na drugi.

Oba te ſposoby używane bydź mają na przemiany. W mniejszych iednak Kłaſsach, częſciey ſposób 1wszy
mą bydź używany, w ſtaſszych częſciey ſposób drugi.

Pomocy do rozumienia ięzyków dawnych.

Wiadoſć: 1. Starożytnoſci — 2. Historyi dawney
— 3. Jeografii dawney — 4. Religia — Rząd — Woysko.

W kłaſsach mniejszych tyle tylko o tém wſyſtkiem,
ile potrzeba, aby zdarzony wyraz był zrozumiany.

Coraz potém od III. Kłaſsy obſzerniey mówić. A
w Kłaſsie IV. zaczawszy, przez wyższe Kłaſsy dadź o
tém wſyſtkiem dokładniejszą wiadomoſć.

HISTORIA.

KLASSA
POCZĄTKO-
WA.

O mężach znakomitych.

1. z Historyi Świętey.
2. - - - - - Świeckiey.
3. - - - - - Kraiowej w ſzczegółnoſci.

KLASSA I.

1. Podział na Wieki. Od ſtworzenia Świata, do Chry-
ſtusa Pana, i od tego czasu do naszych.
2. Wymienić znaczniejsze Epoki.
3. Wymienić Osoby ſtoſownie do powyższych po-
działów, które wpływ naywiększy miały do
odmian.
4. Zaſtanowić ſię nad Osobami i Odmianami własn-
ego Kraiu.

- KLASSA II.**
1. Powtórzyć powyższy podział i Naukę daną.
 2. Pomnożyć wiadomość o Osobach i Odmianach tak w całym świecie, iak szczególniej u sąsiadów.
 3. Dokładna wiadomość własnego Kraiu.
 4. Wiadomość historyczna Domu panującego.

- KLASSA III.**
1. Powtórzenie i pomnożenie tego co było wyżej.
 2. Historya Afsyryczyków, Persów, Medów, Egipcyan.
 3. Zaczęcie Historyi Greckiej.

- KLASSA IV.**
1. Daley Historya Grecka.
 2. Historya Rzymska.

- KLASSA V.**
1. Dokończenie Historyi Rzymskiej.
 2. Historya w krótkosci, o innych częściach świata.

- KLASSA VI.**
1. Przypomnienie wiadomości historycznych już danych, dodatki, nowe Uwagi, przyczyny Odmian, wzrost Nauk, przemysłu, handlu, obyczajów, lub upadek. —
Historya Domów panujących.

U W A G I.

Dawanie Historyi powinno być z zamiarem.

Zamiar Historyi jest dwoiaki:

A. Oświecenie - - Co się tycze Oświecenia, wybierać te kawałki które dają poznać: 1. Naturę człowieka. Władze jego, skłonności. 2. Przyczyny i skutki czynów. 3. Postępek, oświecenie, sztuki, umiejętności, przyczyny.	B Poprawić, czyli lepszym uczynić człowieka. Co się tycze Poprawy obyczajów uważać: 1. Jak wielcy ludzie będąc dobroczyńcami rodzaju ludzkiego, zjednali sobie nieśmiertelną chwałę. 2. Skutki pomyślne cnót. 3. Skutki szkodliwe występków.

JE O G R A F I I A.

Zacząć od pokazania położenia Wschodu, Zachodu, Północy, Południa, np. tu u nas obróciwszy się ku Wiśle, mamy przed sobą północ, za sobą południe, na prawę ręce wschód, na lewey zachód.

Warszawa jest nad Wisłą: okazać bieg tej rzeki na tablicy, miasta nad nią znaczniejsze: Kraków, Warszawa, Płock, Toruń, Elbląg, Gdańsk; iey początek i koniec. Kraie względem nas na Wschód, Zachód, Południe, Północ.

To pokazawszy, niech dzieci wyrysują bieg tej rzeki, i oznaczą miejsca miast znaczniejszych. Rysowanie to, niekoniecznie ma być z dokładnością: dosyć że da wyobrażenie położenia rzeki i miast.

Od Wisły jest kanał do Noteci, ta łączy się z Wartą, obie potem łączą się z Odrą, od tej, jest kanał do rzeki Sprée nad Frankfortem, nad którą jest Berlin; Sprée wpada w Hawel, a ta w Elbę. Pokazawszy te rzeki i miasta znaczniejsze, da się wyobrażenie Kraiu.

Świat nam wydaie się iak kula, i ziemia jest podobnegoż kształtu. Słońce w południe, w jedneyże zawsze jest stronie: w lecie wyżey, w zimie niżey, nigdy nad głowami. My zatem jesteśmy daley niż punkt, do którego podnosi się słońce. Weźmyż kulę iaką, oznaczmy punkt gdzie jest Warszawa, oznaczmy oraz Wisłę, itd. i miasta znaczniejsze.

Oznaczmy potem punkta gdzie słońce jest naywyżey i nayniżey, przez nie prowadzone koła będą *Zwrotniki*, północny i południowy. Przez środek tego placu prowadzone Koło, nazywa się *Równikiem*. Linia prostopadła we środku ziemi do Równika, nazywa się *Osią*. Końce iey Bieguny. Półkole przechodzące przez bieguny i punkt Warszawy, nazywa się Południkiem Warszawy. Każde miejsce ma swój Południk. Jescze iedno koło możemy uważać na ziemi, Horyzont.

Warszawa jest w części Świata, która się nazywa Europa. Na wschód Europy, łączy się z nią 2ga część A-

zya. Z Azyą łączy się małym kawałkiem, a leży na południe Europy, trzecia część Afryka. Na Zachód Europy jest Ameryka. Na Południe Azji ku Wschodowi, są *Kraie Południowe*.

To wszystko nakreśliwszy i na Kuli i na papierze, i dawszy dzieciom poznać; zalecić, aby sobie podobnież kręśliłi w domach. Kręśląc to, dadź im poznać, co jest Wyspa, Półwysep, Międzymorze, Ziemia tęga albo łąd, Rzeka, Jezioro, Morze, itd.

KLASSA I.

1. To wszystko powtórzyć iak naydokładniey.
2. Oznaczyć granice Kraiu własnego, mieysca, rzeki znaczniejsze.
3. Podział Europy, miasta, rzeki znaczniejsze.
4. O innych częściach Swiata w krótkości.
5. Obszerniey nieco o tych kraiach Azji i Afryki, o których jest wzmianka w Historji starego Testamentu.
6. Historję dając, mieysca wzmiankowane pokazać.
7. Cokolwiek się powie, niech uczniowie oznaczają na swych Kartach.

KLASSA II.

1. Obszerniejsza wiadomość o Kraiu własnym. — Tu przydadź wiadomość Rządu, Policji, Magistratur, Handlu, Obfitości; Nauki, Szkoły, Akademii.
2. Wiadomość znaczniejsza Kraiów Sąsiedzkich, stosunek do własnego.
3. Stosownie do Historji.

KLASSA III.

1. Powtórzenie dawanych Nauk.
2. Wiadomość o inszych Kraiach Europy, stosunek do własnego.
3. Jeografia dawna w krótkości, to jest wymienić tylko Kraie dawne i mieysca znaczniejsze.
4. Stosownie do Historji.

KLASSA IV.

1. Powtórzenie i pomnożenie tych wiadomości — Jeografia o innych częściach Swiata.
2. Rząd, handel, ludność, obfitość, moc Kraiów sąsiedzkich.
3. Jeografia dawna nieco obszerniey.
4. Stosownie do Historji.

KLASSA V. 1. Powtórzenie i pomnożenie tego wszystkiego. 2. Jeografia o Kraiach dawnych Europy. 3. Stosownie do Historii.

KLASSA VI. 1. Powtórzenie i pomnożenie dalej. 2. Jeografia o Kraiach dawnych Europy. 3. Rząd, Handel, Kunszt, Fabryki, mieysca Handlu, Nauki, Szkoły, Akademie Kraiów Europy.

HISTORYA NATURALNA.

TECHNOLOGIA.

KLASSA Krótka nauka o Zwierzętach domowych, o Roślinach
Początko. i rzeczach Kopalnych, które są w naypospolitszym u-
wa. życiu.

KLASSA I. O Płodach krajowych, ich przerabianiu i użyciu. O rzeczach zamykających truciznę.

KLASSA II. O Płodach Zagranicznych u nas używanych, a w szczególności obszernie o płodach krajów sąsiedzkich.

KLASSA III. Botanika obszernie.

KLASSA IV. O Płodach innych części świata.

KLASSA V. Układ systematyczny.

KLASSA VI. Powtórzenie i dopełnienie.

FIZYKA.

KLASSA Uważanie rzeczy pod zmysły podpadających, porównanie iednych z drugimi, uważanie podobieństwa, różności.

KLASSA I. Dalej podobne ćwiczenia. Podział rzeczy. 1. Stworzone. 2. Płody Natury. 3. Płody sztuczne. 4. Płody instynktu zwierząt. 5. Ogrodnictwo.

KLASSA II. Powtórzenie i pomnożenie tychże wiadomości. — Rólnictwo.

KLASSA III. Własności ciał — Przerobienia ich w naturze lub za pomocą sztuki — Początki Chimii — Burzenie się — Topienie — Dystryllacya.

KLASSA IV. Dalej własności ciał, i różne przerabiania, O Ziemi, Wodzie, Ogniu, Powietrzu.

KLASSA V. Dalsze nauki o Wodzie, Ogniu, Powietrzu, Atmosferze, Mechanika.

KLASSA VI. Hydrostatyka, Hydraulika, Optyka, Astronomiia.

ARYTMETYKA.

KLASSA I. 1. Nauczywszy wyrazów liczebnych do dziesięciu, **Początkowa.** zadawać przykłady wszystkich czterech działań, które dzieci niech rozwiążą na pamięć, lub za pomocą rachowania na palcach.

Rachowanie na pamięć. 2. Nauczyć wyrazów liczebnych do liczby 100. i podobnie przykłady zadawać do rozwiązywania na pamięć, za pomocą rachowania na palcach.

3. Podobnie postępować, nauczywszy ich wyrazów liczebnych do liczby 1000. Zgoła nie przystępować do znaków liczebnych, póki nie okażą dzieci znaczney wprawy, rozwiązywania na pamięć.

Rachowanie znakami liczebowymi. Pokazać liczbowe znaki, różnicę, 2 — 20 — 100. 23 — 32. 1000 — 100 — 10.

Potém mają być zadawane przykłady wszystkich czterech działań, które rozwiążą i na pamięć, i na liczbach. Nauczywszy się potém wyrazów liczebnych Niemieckich, mogą też same, lub podobne zadania po niemiecku rozwiązywać.

KLASSA I. Podobnie przykłady do rozwiązania na pamięć i przez liczby, które tu mogą być większe.

Ilości różnego gatunku. Gdy już wprawieni będą w ręczne rachowanie ilości jednego gatunku, przystąpić do rachunku ilości różnego gatunku. Ale wprzód pokazać różne gatunki

A. Pieniędzy Kraiowych, np. Talary, Dukaty, Frydrychsдоры, Złotówki, Połzłotówki, pieniądze Polskie, Pruskie, Gdańskie, Francuzkie. itd.

B. Wagi: Funt, Uncya, Łót.

C. Miary: 1. *Linijowe*, Łokieć, Stopa, Cwierć. 2. *Powierzchni*, Łokieć, Stopa, itd. 3. *Pełności*, Łokieć, Stopa Kubiczna, Kwarta, Kwaterka, Garniec, itd.

Miary i Wagi Polskie, Berlińskie, Wrocławskie, Gdańskie, itd. Stosownie do różności pieniędzy, miar, wag, zadawać przykłady do rozwiązania.

UŁOMKI.

Gdy już potrafią dobrze rachować ilości różnego gatunku, pokazać, że one mogą być wyrażone inaczej, to jest przez Ułamki.

KLASSA II.

Przykłady z ułomkami pospolitemi, i nauka o nich.

Ułamki dziesiętne — Kwadraty i wyciąganie pierwiastków — Przykłady proporcji prostéy — Odwrotnéy — Reguła Towarzystwa.

Rejestra przychodów i wydatków. 1. Pieniężnych. 2. Gospodarskich.

Porównanie pieniędzy, miar, wag krajowych i zagranicznych, a osobliwie sąsiedzkich.

KLASSA III.

Powtarzanie dokładne tego wszystkiego. Przykłady trudniejsze o Ułomkach, Proporcjach — O zamianach różnych pieniędzy, miar, wag.

UWAGI.

1. Rachowanie naprzód ma być po polsku, a po nabytém wprawie ma być po niemiecku.

2. Częste ma być w każdym rodzaju rachowanie na pamięć. 4. Z początku mają być przykłady łatwiejsze, potem trudniejsze. 4. Zadania mają być podobne do tych, jakie się w pospolitem życiu trafiać zwykły. Wciągając w nie zatém należy miary, wagi, pieniądze, ceny rzeczy, itd. 5. Zadania niech będą pod różnym kształtem; uczniowie niech sami dochodzą co jest danego, a czego szukać. 6. Gdy rozwiązanie jest złe, niech ie sam uczeń poprawi, gdy jest dobre, niech powie, iak robił, i dlaczego?

GEOMETRYA.

KLASSA II. Wiadomość co jest punkt, linia, powierzchnia, bryła, kąt, koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt. Miary kwadratowe, sześciennie. Robienie kwadratów, sześciarów, wyciąganie pierwiastków. Mierzenie kijami łatwych powierzchni, brył, rachowanie, przenoszenie na papier.

KLASSA III. Twierdzenie istotne względem przystawiania, równości, przerabiania, podobieństwa Figur. Wiadomość o narzędziach Jeometrycznych. Praktyka.

KLASSA IV. Powtórzenie i pomnożenie tego, co było w Klasie III. O stosunkach figur. O Kole, jego powierzchni. Początki Trygonometrii. Praktyka obszerniejsza. Początek rachunku na literach, czyli Algebry.

KLASSA V. Powtórzenie wszystkiego i dopełnienie. Trygonometria. Jeometria o bryłach. Praktyka Jeometryczna, Trygonometryczna. Algebra do drugiego stopnia.

KLASSA VI. Zadania trudniejsze jeometryczne i trygonometryczne. Poprawianie, przerabianie, doświadczanie rysunków.

NAUKA LITERATURY I WYMOWY.

KLASSA III. W tej Szkole poznawać powinni lepiéj uczniowie Autorów Polskiego i Łacińskiego języków, a potrosze Niemieckich i Francuzkich.

1. Uczenie się pięknych kawałków tych języków.
2. Cwiczenie się w pisaniu listów, czynieniu opisów, da im guł praktyczny stylu niewiązanego.

KLASSA IV.

1. Obszerniejsze poznanie Autorów Polskich, Łacińskich, a przy nich Niemieckich i Francuzkich.
2. Czytanie w szkole w źródle Autorów Polskich i Łacińskich osobliwie, w stylu niewiązanym i wiazanym.
3. Uczenie się na pamięć pięknych kawałków.
4. Cwiczenie się w pisaniu Listów, Narracyi, Opisów.
5. Prozodya języków Polskiego i Łacińskiego.
6. Mitologia. Nauka Starożytności.

KLASSA V.

1. Czytanie i tłumaczenie Autorów obszerniejsze.
2. Przepisy Poezyi, czyli wymowy wiazaney Polskiej, Łacińskiej osobliwie.
3. Wprawa i ćwiczenie pisania wierszy różnego rodzaju, a szczególniej Polskich.
4. Poznanie Poezyi języków Niemieckiego i Francuzkiego. Uczenie się Poetów na pamięć.
5. Ich Prozodya. Mitologia. Historia Nauk wyzwolonych.

KLASSA VI.

1. Doskonalsze poznanie szczególniej Mówców, i Autorów Wymowy wiazaney i niewiazaney, Polskich i Łacińskich, z Biografią ich złączone.
2. Przepisy obszerniejsze Wymowy i Stylu, pisanie Mów.
3. Uczenie się na pamięć, ćwiczenie w czynieniu Zbioru i Rozbioru materyy, i ich Wysłowienie językami których się nauczyli.
4. Krytyka Pism, Autorów.

NAUKA MORALNA.

**KLASSA
POCZĄTKO-
WA.**

Przykłady cnót. Przykłady ukaranych występków i zdrożności. Zdania moralne tak z Pisma Sgo, iako i z innych Autorów.

KLASSA I. Daley podobneż przykłady i zdania. Cnoty dziecinne, ich korzyści; wady dziecinne, ich szkodliwe skutki.

KLASSA II. Daley podobneż przykłady i zdania. Cnoty i wady stanów niższych, podobnie iak wyżej. Obowiązki wzajemne ludzi. Obowiązki względem Zwierzchności. Prawa kraiowe rozciągające się do wszystkich stanów, a szczególnie niższym stanom służące.

KLASSA III. Przykłady i zdania iak wyżej. Cnoty i wady Stanów średnich: Obszerniey o Obowiązках wzajemnych ludzi. Obszerniey o obowiązkach względem Zwierzchności, korzyści z zachowania tych obowiązków. Prawa Kraiowe stosownie do stanów średnich.

KLASSA IV. Toż samo co wyżej obszerniey. Prawo Natury. Prawo Kraiowe i urządzenia Magistratur. Urządzenie życia rozsądne.

KLASSA V. Cnoty i wady ludzi Stanów wyższych: Prawo Kraiowe obszerniey. Prawo Polityczne Kraiowe.

KLASSA VI. Powtórzenie i pomnożenie co wyżej. Człowiek uważany: 1. w sobie. 2. w towarzystwie domowém. 3. iako obywatel Kraiu. 4. iako obywatel świata.

NAUKA RELIGII.

KLASSA Przykłady z Pisma Sgo wyjęte. Zdania z Pisma Sgo. Początko. Początki Nauki Chrześcijańskiej.

WA.

KLASSA I. Podobnież przykłady i zdania z Pisma Sgo. Historya starego Testamentu w krótkości. Nauka Chrześcijańska obszerniey. Cnoty przykładem Jezusa Chrystusa zalecone.

- KLASSA II. Podobnież przykłady i zdania z Pisma Sgo. Historya Nowego Testamentu. Nauka i przykład Jezusa Chrystusa. Praktyka cnót Chrześcijańskich. W krótkości o bytności Boga, nieśmiertelności Duszy, o nagrodzie cnót, karze występków.
- KLASSA III. Powtórzenie i dopełnienie co wyżej. Życia Apostołów, ich cnoty.
- KLASSA IV. Życie pierwszych Chrześcijan, ich cnoty, prześladowanie, rozszerzenie Wiary.
- KLASSA V. Życia znakomitszych Ojców Świętych, ich zdania, cnoty.
- KLASSA VI. Powtórzenie wszystkiego, i krótka historya Kościoła Chrystusowego.

O zachowaniu zdrowia.

- KLASSA POCZĄTKOWA. Pokazać w przyładach, co szkodzi zdrowiu, co pomaga do utrzymania zdrowia, i do wykształcenia władz w wieku dzieciennym. Przystoynność, przyjemność, wesołość, porządek, służą i dla przypodobania się innym, i do wykształcenia siebie, i do utrzymania zdrowia.
- KLASSA I. O Pokarmach, Napoiach, Odzieniu, Pomieszkaniu, w stanach niższych. O truciznach, i sposobach ratowania się.
- KLASSA II. O sposobach zapobiegania chorobom, i zachowania się w początkach, lub przychodząc do zdrowia. O ratowaniu w przypadkach gwałtownych, np. skaléczeniu, uduszeniu, zatonieniu, zamrożeniu.
- KLASSA III. Toż samo, i stosownie do stanów średnich.
- KLASSA IV. Powtórzenie i pomnożenie tegóż.
- KLASSA V. Toż samo i stosownie do stanów wyższych.
- KLASSA VI. Urządzenie życia w różnych stanach.

Cwiczenie Władz Człowieka.

A. Cwiczenie władz Duszy.

1. Władze przez które poznajemy — —

Uwaga. Baczność, Porównanie.

Użycie i doskonalenie tych władz przy dawaniu wszystkich nauk być powinno, a osobliwie przy Arytmetyce, Jeometryi, i Moralney Nauce.

Te ćwiczenia mają być przez wszystkie Klasy w naukach dawanych.

2. Władze przez które zachowujemy i przypominamy to, cośmy dawniej poznali.

Wyobraźnia. Pamięć.

Do ćwiczenia tych władz, służą szczególniej Nauki Języka, Historji, Jeografii, Fizyki.

Te ćwiczenia mają być także przez wszystkie Klasy w Naukach dawanych. Kazać zaś to pisać uczniom w domu, co słyszeli w szkole: wszystkie razem te władze doskonałe będą.

3. Władze przez które dochodzimy rzeczy nieznaną, z tego co znamy. — —

1. Uważanie porządne, *Observatio*. 2. Doświadczenie, *Experientia*. 3. Rozumowanie, a to dwojakie:

a) sposobem Zbiorowym.

b) sposobem Rozbiorowym.

Te ćwiczenia mają być dawane przez wszystkie Klasy, nie mówiąc nic o regułach, naprowadzać tylko na Nauczyciel uczniów, aby dochodzili.

W Klasie zaś V. zacząć Loikę, to jest: o Władzach, Wyobrażeniach, Sądach, Zdaniach, Uważanie porządne. Doświadczenie.

W Klasie VI. Definicje, Diwizje. Sposób Zbiorowy, Rozbiorowy.

B. *Cwiczenie władz Ciata.*

Cwiczenia pospolite	—	Chodzić, biegać, skakać, pływać, tańczyć.
Cwiczenia zmysłowe	—	Użycie ich porządne przy względzie na zdrowie, doskonali zmysły.
Cwiczenia sztuk	— —	Mówić, czytać, pisać, rysować, śpiewać, grać.

Te ćwiczenia przez wszystkie Klasy odbywane, u-
sposabiają do różnych działań, i doskonałą rozum Człowieka.

Sposoby dawania Nauk.

I. SPOSÓB KATECHIZMOWY.

Zadają się pytania, i dają się odpowiedzi: Potem zadają się pytania, a dzieci mają odpowiadać.

Tym sposobem wszystkie dawane być mogą Nauki. Ale osobliwie ma być używany w Naukach Religii, Historii, Jeografii, Historii Naturalnej, Grammatyki, Prawa Kraiowego.

2. SPOSÓB SOKRATYCZNY.

Dają się pytania, a uczniowie sami namyślając się, odpowiadają.

Tego sposobu można wszędzie użyć, gdzie się można domyśleć odpowiedzi, a osobliwie w Naukach Arytmetyki, Jeometrii, Algiebry, Moralnéy Nauki.

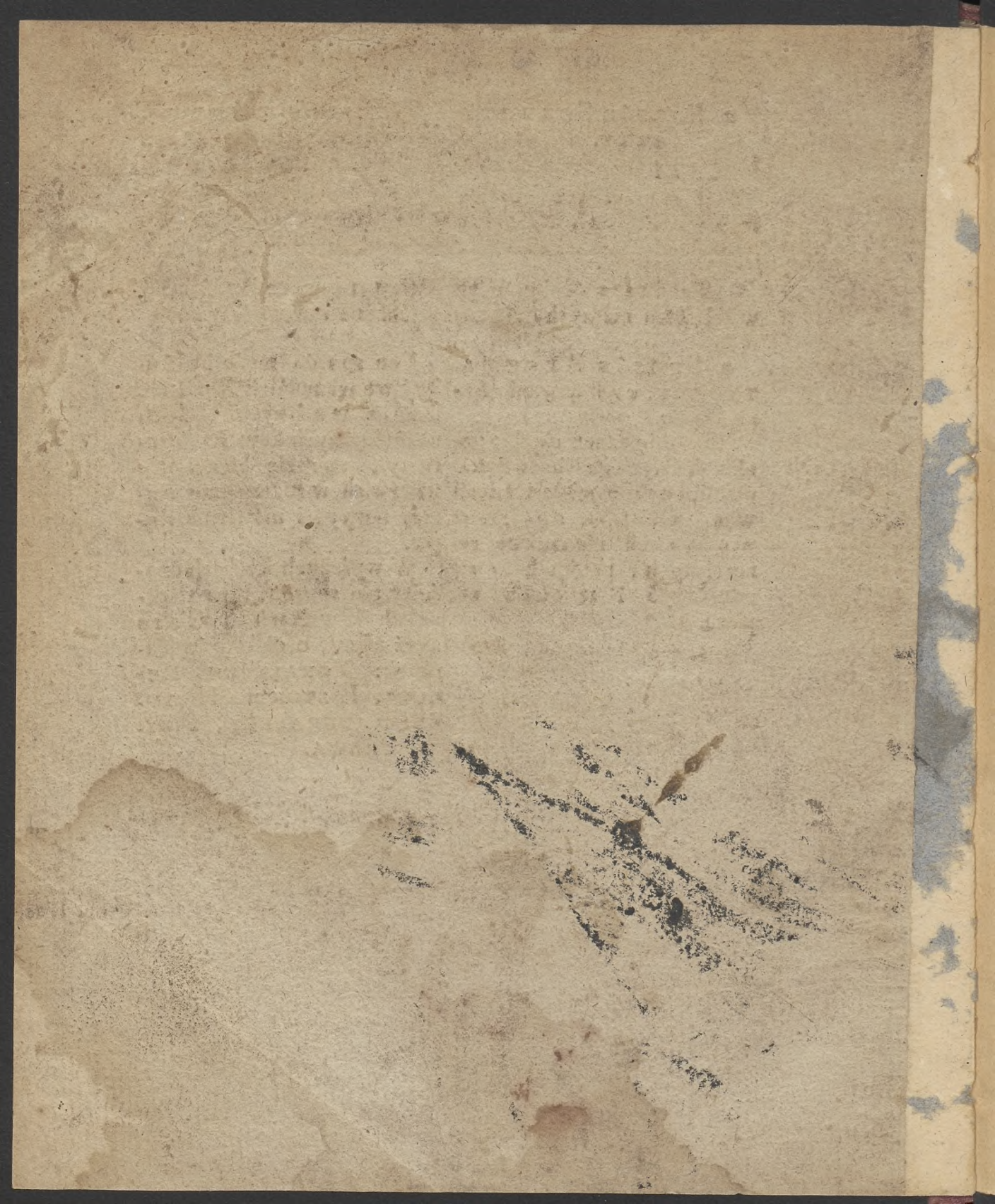
Te dwa sposoby nayeściej używane być mają w Kłafsach niższych, ale niezaniebane i w wyższych.

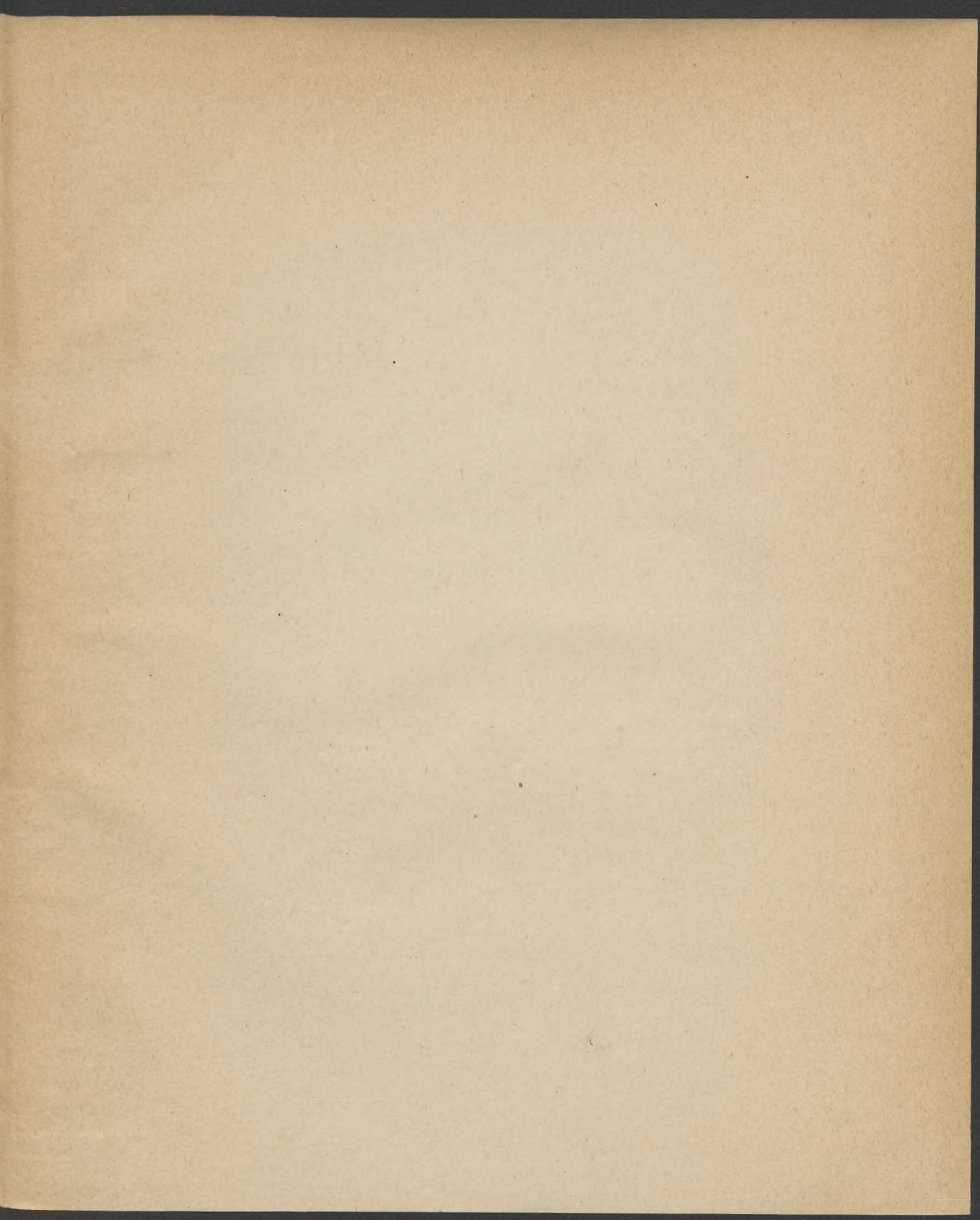
3. SPOSÓB AKROMATYCZNY, czyli dawania Nauk ciągle.

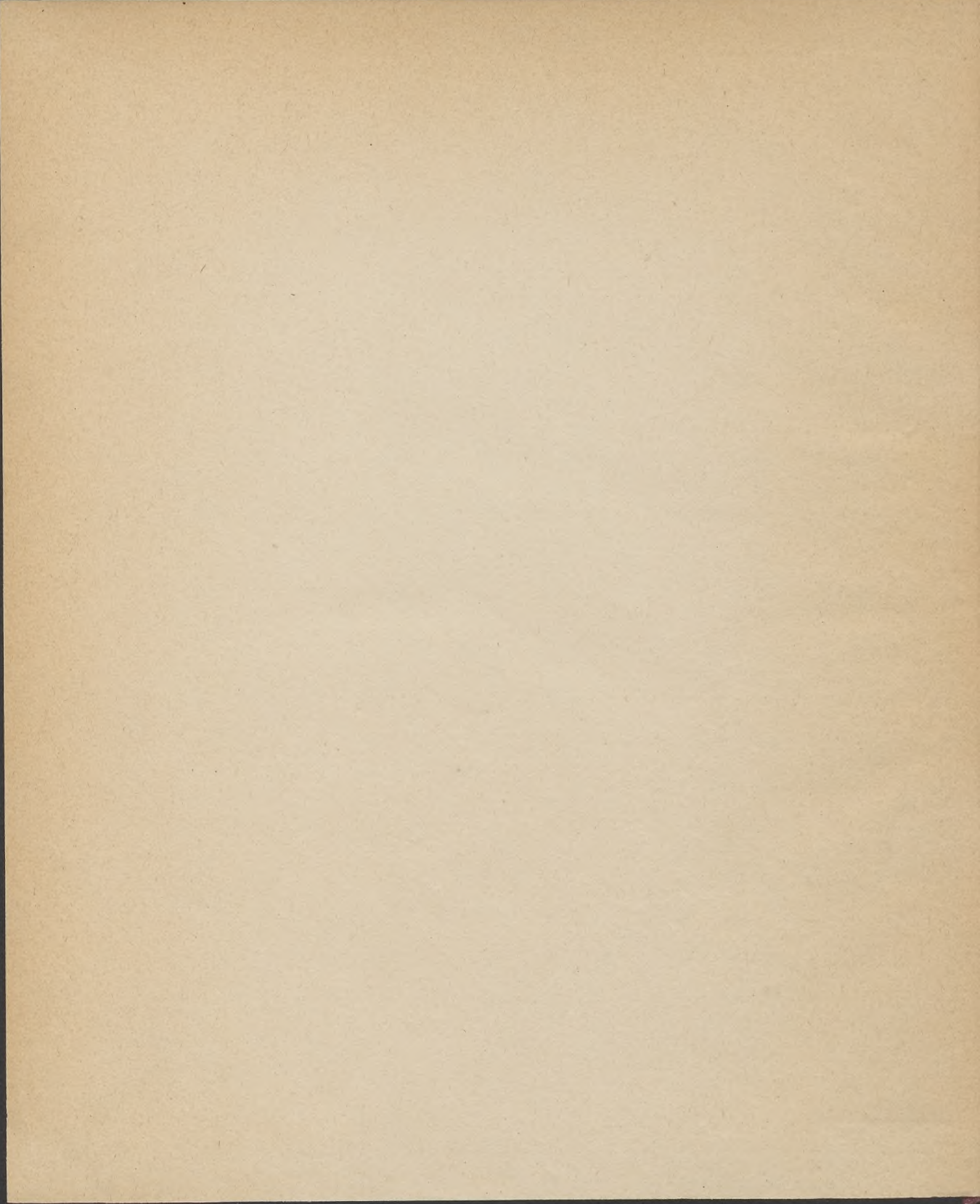
Mówi się rzecz ciągle; potem doświadcza się zapytaniami, czy rozumieją Uczniowie. Obiaśnia się rzecz w miejscach nie dobrze rozumianych, potem każe się powtórzyć i w domu napisać.

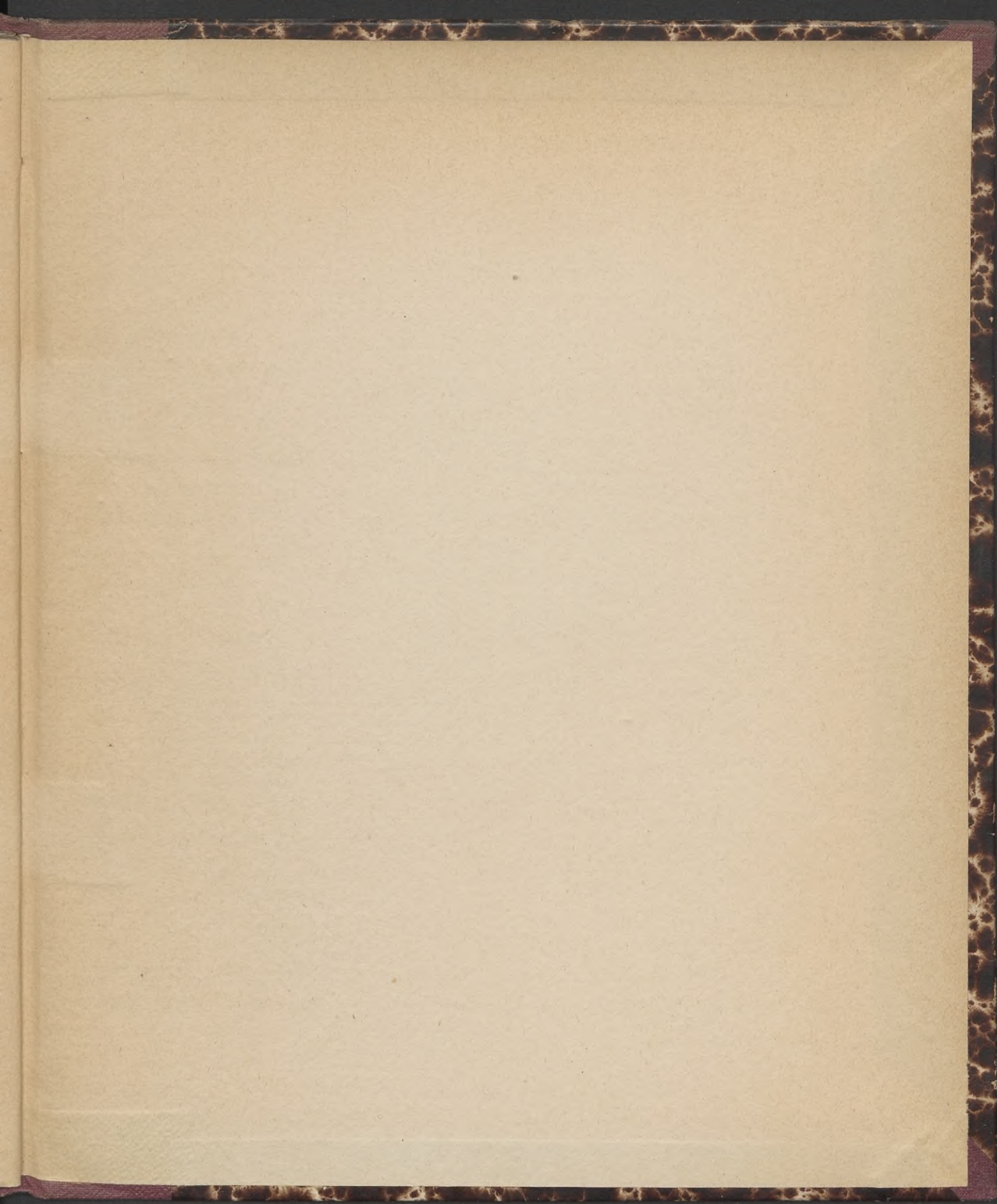
Ten sposób może być użyty we wszystkich Naukach. I zaraz w niższych Kłafsach na mniejszych kawałkach zaczęty, aby się Uczniowie wprawiali w rozumienie ciągłej mowy, i mówienie ciągle.

W wyższych Kłafsach częściej ten sposób, i na większych kawałkach powinien być użyty, osobliwie w Naukach: MORALNYCH, RELIGII, HISTORII, HISTORII NATURALNEJ, FIZYKI, PRAWA.

BIBLIOTEKA
MUZEUM NARODOWEGO
W WARSZAWIE

II.V. 60.